

PRÍČINY DRUHEJ SVETOVEJ VOJNY

*POMÔCKA PRE UČITEĽOV ČLOVEK
A SPOLOČNOSŤ*

1

Úvod

2

- *bola najväčšou kataklizmou ľudských dejín.*
- *iniciátorom a tvorcom bol človek.*
- *nedá sa porovnať so žiadnou historickou udalosťou a to dokonca ani s „čiernou smrťou“ – epidémiou pľúcneho moru, ktorá v priebehu niekoľkých rokov 14. storočia vyhubila asi dve tretiny populácie Európy (25 až 34 miliónov ľudí*
- *ako každá vojna, má aj táto svojich víťazov. Či sa však pozrieme na túto udalosť z pozície víťazov či porazených je úplne jedno. Z každého uhlu pohľadu môžeme vidieť len jedno a to isté – smrť, biedu, utrpenie a prehru ľudskosti*

Nájsť hlavnú príčinu druhej svetovej vojny v osobe Adolfa Hitlera a jeho Národno-socialistickej nemeckej robotníckej strane (NSDAP) by bolo pravdupovediac dosť veľkým zjednodušením. Pokiaľ chceme veci porozumieť, musíme sa vedieť na ňu pozrieť komplexne a nezaujate. Viditeľné príčiny druhej svetovej vojny môžeme vypátrať už vo Francúzsko-Nemeckej nevraživosti z roku 1870, z obdobia, keď sa Nemecko ako jednotný moderný štát práve vytváralo.

Porážka Nemecka v prvej svetovej vojne bola pre Nemcov aj vecou osobnej hrdosti⁴ a nikdy sa nezmierili s podmienkami povojnového versailleského systému. V čase, keď sa začal svet pomaly ale isto zotavovať z prvej svetovej vojny, vypukla koncom dvadsiatych rokov doposiaľ najväčšia svetová hospodárska kríza (krachom newyorskej burzy) a napriek jej celosvetovému charakteru dopadli jej dôsledky najtvrdšie práve na Nemecko. V ťažkej situácii majú ľudia tendenciu inklinovať k jednoduchým riešeniam. Práve takáto zlá situácia bola živnou pôdou pre Hitlera a jeho stranu, ktorá dala Nemcom opäť nádej... Jasnú víziu budúcnosti sveta, ktorého poriadok určia Nemci a všetko sa podriadi záujmom ich Tretej ríše.

Rast moci Hitlera a nacistov v Nemecku bol tak rýchly a veľký, že veľmoci veľmi rýchlo pochopili, že v presadzovaní svojich mocenských záujmov musia s nacistickým Nemeckom počítať. Niekedy tak robili priamou podporou nacistického Nemecka, inokedy zas krátkozrakou politikou ústupkov voči nacistickému Nemecku.

Povojnový versaillský systém bol Hitlerom rozkladáný priamo pred ich očami a oni nespravili nič pre jeho záchranu. Dokonca sa sami podieľali na financovaní a podpore nacistov v Nemecku (napr. tak robili firmy: Coca-Cola, Baťa a pod.), či na zaberaní území iných štátov Nemeckom („mníchovský diktát“ – rozbitie Československa).

Príčiny druhej svetovej vojny by sme tak mohli zhrnúť do bodov:

- 1. Všeobecná nespokojnosť v Nemecku s versailleským systémom ustanoveným po prvej svetovej vojne*
- 2. Celosvetová hospodárska kríza*
- 3. Činnosť Adolfa Hitlera a jeho Národno-socialistickej nemeckej robotníckej strany*
- 4. Priama a nepriama pomoc veľmocí nacistickému Nemecku a jeho záujmom*

Taliansky fašizmus: definícia, vznik, vývoj a zánik

Definícia nie je jednoduchá. Fašizmus nemá knihu o svojom vzniku, ako ju má napr. Biblia alebo Marxov komunistický Das Kapital. Máme Hitlerov Mein Kampf, ale to tiež nie je ani tak definícia, ako projekcia, čo chcel Hitler urobiť pre Nemecko.

Mussoliniho The Doctrine of Fascism, vydaná v roku 1932, bola napísaná dlho potom, ako bol fašizmus v Taliansku nastolený. Pokiaľ sa fašizmus vyvinul ako ideológia, vznikol ako reakcia na komunizmus a k tomu nálezňiace sociálne témy, ktoré ohrozovali pohodlný a tradičný spôsob života.

Meno je dosť jasné. Bolo uvedené Mussolinym, ktorý sníval viesť svoj národ v snahe o takú moc, aká bola dosiahnutá v dňoch starého Rímskeho impéria. V tých dňoch zväzok brestových alebo brezových prútov, z ktorých vyčnievala sekera, bol nesený pred rímskym magistrátom. Známy ako fasces vyjadroval moc magistrátu dekapitovať (poprava odseknutím hlavy) a bol symbolom authority. Bolo to teda od slova fasces, od ktorého vzniklo pomenovanie fašizmus.

Fašizmus je často zrovnávaný s jasnými slovami v slovníku. Bol nazývaný „dikťatúra“, to znamená formu vlády, v ktorej absolútna moc je sústredená v rukách dikťátora, alebo malej skupiny, „kľiky“, zvyčajne z armádných kruhov.

Bol tiež nazývaný „autoritatizmus“, čo znamená to isté. Tieto názvy sa hodia, ale necharakterizujú fašizmus úplne

Korene fašizmu

11

Historicky, všetky väčšie sociálno-politické „izmy“ vyklíčili v Európe, hlavne v štyroch vedúcich krajinách: Anglicko, Francúzsko, Nemecko a Taliansko. Všetky tieto politické systémy vyrástli z Priemyselnej revolúcie. Najskôr, i keď nie tak teoreticky ako skôr prirodzená odpoveď k rapídnej industrializácii, sa objavil kapitalizmus s jeho individuálnym hromadením bohatstva a jeho súkromným vlastníctvom výrobných prostriedkov. Ostáva i dnes silným i keď meniacim sa „izmom“.

Fašizmus v Taliansku sa zrodil počas búrlivých rokov ktoré nasledovali po prvej svetovej vojne. Ako Nemecko, Taliansko sa zjednotilo len koncom devätnásteho storočia, a zatiaľ čo Nemecko bolo bohaté a priemyselné, Taliansko bolo chudobné. V roku 1903, Enrico Corradini, učiteľ a spisovateľ, založil nacionalistický žurnál Il Regno. Ako Action Francais, zavrhol parlamentnú formu vlády, demokraciu, socializmus a buržoáznú spoločnosť ako prehnane opatrníčku, pacifistickú a zbabelú

V roku 1929 ostala v Taliansku okrem fašistickej strany a starej vládnucej

13

ķasty, ķtorá stále ešte čiastočne reprezentovala nejakú moc, len jedna mohutná sila. Tou silou bola cirkev, ale dokonca aj tu il Duce triumfoval. Od roku 1870 pápež odmietal uznať taliansku vládu, nazývajúc samého seba väzňom Vatikánu v opozícii ku všetkému, čo sa zdalo poznačené liberalizmom, nieto ešte socializmom alebo komunizmom. Zmäkčením jeho pozície voči cirkvi, Mussolini prijal v roku 1929 Lateran Treaties (Lateránske dohody), ķtoré znovu ustanovili diplomatické vzťahy medzi konzervatívnou cirkvou a viac než konzervatívnym štátom, čo ho urobilo v ķatolíckych očiach hrdinom.

Il Duce dosiahol vrchol svojho úspechu a popularity. Priniesol Taliansku ekonomický poriadok.

Veľká francúzska revolúcia priniesla vznik **nacionalizmu**, doktríny, že základom štátu má byť **národ** a každý národ má mať vlastný štát a vládnuť si sám. V období pred revolúciou sa za národ považovali všetci občania tej-ktorej krajiny, bez ohľadu na etnickú príslušnosť (napr. v mnohonárodnostnom Uhorsku sa každý považoval za Uhra, teda poddaného uhorského kráľa, nie Uhra ako príslušníka staro maďarského kmeňa). S revolučnými a napoleonskými vojnami sa myšlienky nacionalizmu dostali i do susedných krajín Francúzska, predovšetkým Talianska a Nemecka, kde prispeli k vzniku vedomia národnej jednoty. Nacionalizmus podstatne zmenil mapu Európy: pod jeho vplyvom sa odohrávali i revolúcie r. 1848/49, vznikali národné štáty (Taliansko a Nemecko) a začali sa drobiť mnohonárodnostné ríše (Rusko, Turecko, Rakúsko). Spočiatku bol nacionalizmus spojený s liberálnym a pokrokovým hnutím, v priebehu 19. storočia však prešiel do xenofóbie a šovinizmu a v dvadsiatom storočí sa stal nositeľom tých najzhubnejších ideí.

Socializmus vznikol začiatkom 19. storočia ako reakcia na zlé sociálne a ekonomické podmienky novovytvorenej spoločenskej vrstvy proletariátu, ktorá skutočne žila v biednych, pre dnešného človeka až nepredstaviteľných podmienkach (nízke mzdy, práca detí, 12 a viac hodinová pracovná doba). Prví socialisti (Charles Fourier a Robert Owen), videli riešenie vo vzniku komunit založených nie na kapitalistických vzťahoch, ale na utopistických myšlienkach, ich nápady však boli odsúdené na neúspech.

Klasici socializmu, Karol Marx a Fridrich Engels, prišli s teóriou triedneho boja. Ľudí rozdelili podľa spoločenských tried a očakávali, že robotnícka trieda ako vykorisťovaná trieda súčasného kapitalistického systému, zvrhne pomocou revolúcie tento systém a zavedie beztriednu spoločnosť, kde sa vyriešia všetky spoločenské a ekonomické problémy, pretože bohatstvo bude spoločným vlastníctvom všetkých. Za účelom solidarity medzinárodnej robotníckej triedy boli postupne založené prvá (1864), druhá (1889) a tretia (1919) internacionála.

Keď sa v druhej polovici 19. storočia začalo postavenie robotníkov zlepšovať, rozdelili sa robotnícke strany na tie, ktoré sa usilovali o zmenu sociálnych podmienok legitímnou cestou (vítazstvo vo voľbách) – sociálni demokrati a tie, ktoré chceli zmeniť svet revolúciou – komunisti.

V roku 1933 získal Hitler a jeho nacisti v Nemecku moc

16

Po skončení Veľkej vojny víťazné Francúzsko uložilo Nemecku obrovské finančné náhrady, ktoré mu znemožnili povojnovú obnovu. Zlá ekonomická situácia vyvolala v Nemecku nárast nacionalizmu a túžby po pomste za prehratú vojne. V novom štáte začiatkom roka 1933 získal moc A. Hitler a jeho nacistická strana NSDAP. Pomocou demagógie a brutality si nacisti postupne vytvorili podmienky na rozpútanie novej vojny, ktorej cieľom bolo získať pre Nemcov nový životný priestor a nakoniec si podmaniť aj väčšinu sveta :

Udalosti súvisiace so vznikom nacizmu v Nemecku

17

Mierové zmluvy, ktorými sa skončila prvá svetová vojna, nespĺnili ich pôvodné ciele. Zlyhali pri riešení politického a ekonomického súperenia, pre ktoré sa Veľká vojna začala. Ekonomické ťažkosti, spôsobené dôsledkami vojny a Veľká hospodárska kríza viedli ku vzniku extrémistickej ideológie s názvom fašizmus. Fašistické strany sa dostali k moci najskôr v Taliansku (fašisti), potom v Nemecku (nacisti) aj v Španielsku (falanga). Mussolini a jeho fašisti v Taliansku boli vzorom pre A. Hitlera a jeho nacistov v Nemecku. Demagógiou a brutalitou si postupne získavali sympatie nespokojných občanov a najmä radikálnych vrstiev v Nemecku :

Nástup Adolfa Hitlera a nacizmu k moci v Nemecku

18

Ako vodca NSDAP sa A. Hitler prebojoval do ríšskeho parlamentu vo voľbách v septembri 1930. Po vyvolaní parlamentnej krízy v septembri 1932 boli nové voľby do ríšskeho snemu vypísané na november. Na základe ich výsledku nemecký prezident Paul von Hindenburg vymenoval Hitlera za nového ríšskeho kancelára. Zo začiatku vládla koalíčná vláda zložená z niekoľkých pravicových strán. Posledné ako-tak slobodné voľby v Nemecku sa uskutočnili 5. marca 1933. Hoci nacisti mali k dispozícii oddiely SA a SS ktoré v krajine vystupňovali teror po záhadnom požiari budovy Ríšskeho snemu 28. februára 1933, vo voľbách získali iba 43,9 percent hlasov a nadpolovičnú väčšinu mali iba vďaka podpore 8 percent hlasov pre nemeckých nacionalistov

Hitler a NSDAP si prisvojili absolútnu moc v Nemecku

Po prijatí zmocňovacieho zákona začali A. Hitler a jeho NSDAP „usmerňovať“ krajinu. Nemecko začalo znova zbrojiť a pripravovať sa "nápravu" výsledkov prvej svetovej vojny vojenskou silou. Víťazné veľmoci (Francúzsko a Británia) to v tej dobe ešte prehliadali a tolerovali. Mussolini a Hitler po ovládnutí svojich krajín sa spojili do paktu Berlín - Rím, ku ktorému sa neskôr pripojilo aj militaristické Japonsko. Japonsko, Taliansko a Nemecko vyvolali (a nakoniec aj prehrali) najväčšiu, najbrutálnejšiu a najničivejšiu vojnu v histórii ľudstva s názvom druhá svetová vojna...